

ԵՐԱԿՐՈՆԵԱ ԱՅԱՍԿԱՆ

ՄԱՐԻ ՄԱՐԻ ՄԱՐԻ ԱՄԵՐԻԿԱ
ԿՐԻՍՏՈՍ, ՍԵՐՈՒՅԵՐԵՐ
ԼՐԱԾՈՒՄԸ ԵՐԱԿՐՈՆԵԱՅԻՆ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՋ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ԱՄՆԱՅԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Պատրիարքարանգի ղեկավար Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ-ի ղեկավարությամբ խորհուրդը համաձայնեց իր անդամներին հանձնարել իրենց ժողովրդին և եկեղեցուն օգնելու նպատակով համապատասխան հոգևորականներին և ծառայողներին խորհուրդի անդամներին հանձնարելու մասին:

Պատրիարքարանգի ղեկավար Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ-ի ղեկավարությամբ խորհուրդը համաձայնեց իր անդամներին հանձնարել իրենց ժողովրդին և եկեղեցուն օգնելու նպատակով համապատասխան հոգևորականներին և ծառայողներին խորհուրդի անդամներին հանձնարելու մասին:

Պատրիարքարանգի ղեկավար Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ-ի ղեկավարությամբ խորհուրդը համաձայնեց իր անդամներին հանձնարել իրենց ժողովրդին և եկեղեցուն օգնելու նպատակով համապատասխան հոգևորականներին և ծառայողներին խորհուրդի անդամներին հանձնարելու մասին:

Պատրիարքարանգի ղեկավար Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ-ի ղեկավարությամբ խորհուրդը համաձայնեց իր անդամներին հանձնարել իրենց ժողովրդին և եկեղեցուն օգնելու նպատակով համապատասխան հոգևորականներին և ծառայողներին խորհուրդի անդամներին հանձնարելու մասին:

Պատրիարքարանգի ղեկավար Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ-ի ղեկավարությամբ խորհուրդը համաձայնեց իր անդամներին հանձնարել իրենց ժողովրդին և եկեղեցուն օգնելու նպատակով համապատասխան հոգևորականներին և ծառայողներին խորհուրդի անդամներին հանձնարելու մասին:

Պատրիարքարանգի ղեկավար Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ-ի ղեկավարությամբ խորհուրդը համաձայնեց իր անդամներին հանձնարել իրենց ժողովրդին և եկեղեցուն օգնելու նպատակով համապատասխան հոգևորականներին և ծառայողներին խորհուրդի անդամներին հանձնարելու մասին:

Շարունակությունը՝ էջ 2

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕՏՈՒԹՅՈՒՆ Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՋ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՊԱՏԿԱՄԱՐ ՄԵՐ ՏԻՐՈՋ՝ ՀԻՍՈՒՄ ԶԻՍՏՈՍԻ ՍՈՒՐԲ ՏՆԵՂՅԱՆ ԵՎ ԱՍՏՎԱԾՀԱՅՏՆՈՒԹՅԱՆ ՏՈՒՆ ԱՌԻԹՈՎ

Հունվարի 6-ին՝ մեր Տեր եւ Փրկիչ Հիսուս Քրիստոսի Սուրբ Տննդան եւ Աստվածայայտության տոնին, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Մայր տաճարում սուրբ եւ անմահ Պատարագ մատուցեց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Շայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Պատարագի արարողությանը ներկա էին ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանը, ՀՀ Առնախագահ Գալուստ Սահակյանը, ՀՀ վարչապետ Յուլիա Աբրահամյանը, պետական բարձրաստիճան այլ պաշտոնյաներ, Գերագույն հոգեւոր խորհրդի անդամներ, Հայաստանում հավատարմագրված օտարերկրյա դիվանագետներ, հասարակական գործիչներ, կրթության, գիտության եւ մշակույթի ներկայացուցիչներ:

Այս տարի, թափուրի ընթացքում, հայրապետական ամպիոլանին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եւ Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի գլխավորելով կրում էին «Իզմիրյան» բժշկական կենտրոնի տնօրեն, բժշկ. գիտ. դոկտ., պրոֆեսոր Արմեն Զարգյանը, Մայր Աթոռի գլխավոր ճարտարապետ Արա Վարդանյանը, ՀՀ վաստակավոր արտիստ Հրանտ Թոխատյանը եւ Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանի ուսումնական գծով փոխտեսուչ, բանասիրական գիտ. թեկ. Գեորգ Մարդյանը:

Նորին Սրբությանը՝ որպէս առընթերակներ, սպասավորում էին Մայր Աթոռի լուսարարապետ Հովնան եւս Հակոբյանը եւ Մայր Աթոռի վարչատնտեսական բաժնի տնօրեն Մուշեղ եպս Բաբայանը:

Պատարագի ավարտին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կատարեց Նաեւ ջրօրհներդի արարողություն:

Ջրօրհների խաչի կնքահայրն էր ռուսաստանաբնակ ազգային բարերար Սամվել Կարապետյանը:

Պատարագից հետո «Ալեք եւ Մարի Մանուկյան» գանձատանը տեղի ունեցավ պաշտոնական ընդունելություն, որտեղ Վեհափառ Հայրապետը ներկաներին վերստին փոխանցեց Տիրոջ Ս. Տննդան հրեշտակաբարձու ավետիսը:

Ցանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. ամեն:

«Որ ի հրեղէն արոռ ընդ Հօր եւ բնակեալ

եւ ի հրեշտակալ

սպասատրեալ, այսօր

կամով Հօր

ի յերկրի երեսեցար մարմնով

կուսական ծննդեամբ,

գլխեղ ընդ զօրս անմարմնոցն

անդադար օրհնաբանեմք»:

Շարական Ս. Տննդան

Միրնի՝ բարեպաշտ ժողովուրդ,
Շարականագրի աղորամատույց
այս օրհներգով բերում ենք ձեզ մեր
Տիրոջ եւ Փրկչի Սուրբ Տննդան եւ
Աստվածայայտության սրանչեկի աւ
վետիսը:

Երկնային բարձունքներում Ամենակալ Հորն արոտակից եւ հրեշտակներից սպասավորյալ Աստծո Որդին մարմնացավ եւ աշխարհ կալ. որպէսզի ընդունենք փրկության հույսն ու շնորհը եւ միշտ նորոգվող կյանքը. որ Փրկչի մեր Տերն է պարգևում: Բերդիկներում ծնված Մանուկը նոր սիրտ ու հոգի է բերում աշխարհին՝ ճանաչելու Աստծո սերը մարդկանց հանդեպ եւ այն դարձնել լուսավորություն. խաղաղություն ու սեր միմյանց հանդեպ: Բերում է գրությունը՝ փարատելու անհուստության խավարները եւ երկրի վրա հաստատելու սիրով լի այն կյանքը, որն ունի հավիտենական կյանքի աւվետիսը:

Շարունակությունը՝ էջ 2

**Ն. Ս. Օ. Տ. Տ.
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՈՒՂԵՐՁԸ
ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԻՈՂՎ.**

Սկիզբը՝ էջ 1

Ան Մասիսից աղբթղթի հոյակապ ենը, որ ազգս հայոց մնա Տիրոջ օրհնության և շնորհների ներքո, հեռու լինի փվորություններից, Մասնով գիտակցություն և Մարդ Հոգու վերաբարձրությունը ապալվեն լինմն բոլոր ներառվածների և վշտառվածների, Տիրոջ ամենախնամ և Այն պահանջաբանությունը իմանալի լինի հայրենիքը պաշտպան մեկ գավառիկների և բոլոր նրանց, ովքեր լռոնական այս պահին գտնվում են իրենց մայրաքաղաքի և պարտականությունը մտալու:

Արդոք ենք բարձրացնում հակա-
մարտությունների և պատերազմնե-
րի դժվարությունները կողո ժողո-
ւորների, Սերժանյոր Արեւելքում և
Ուկրաինայում ապրող մեր ժողովրդի
զավակների համար՝ խնդրելով, որ
խաղաղությունն ու ապահովությունը
շուտով հաստատվեն նրանց կյան-
քում:

կապաղադրություն, սեր եւ քաղաքա-
բան ենք մտադրեմ աշխարհային եւ
համայն աշխարհաստիպում մեր ժո-
ղովրդին, մեր Հայրենիքին, մեր ըն-
տանիքներին, սիրելի՛ զավակներ
Մեր: Բայի տարի ամենիդ, Աստու-
տաւս օրհնաբանք մեր կյանքին եւ
հույսերին: «Հուլիսի ուրախացեք,
քաղին խաղեցեք, համերկայե՛ք եղեք,
սմիթանք հետ խաղաղություն պահե-
ցեք» (հմմտ. Հռ. ԺԲ 12, 16-18):

Շնորհավոր նոր տարի:

**Ամենայն Հայոց
Կաթողիկոսի
Գավակցագիրը
Ֆրանսիայի
Հանրապետության
Լախազահին**

Հովակարի 9-իս Լ. Ս. Օ. Տ. Տ. Գա-
րեբի Բ Շայրապոյսի Դատարիաբը
և Մեմբերի Բ Շայրապոյսի Կարգադրոյս
գաւակ-
ցակաւ գիր է հելէ Բոսնիականի Հան-
րապետութեան խախտակա Ֆրանս
Օլանիոյի՝ Փարիզիոյ «Շառլի Եր-
դ» անմարդի խնամագորութեան կլաւա-
մար իրականացման հաշիւներով
մասն կապակցութեամբ, որի հետե-
ւանքով զոկուէ Ե ուստեւորու մարդ։
«Մշխարհաստիւրո Հայ եկեղե-
ցու, Գերագոյս հոգեւոր խորհրդի եւ
Մայր Կղզու Սուրբ Էջմիածնի Սիւ-
րանութեան անուան տէր խորհի Ե
ստեղծութեան եւս հայտնուր Շերդ
Կապակցութեան, Ֆրանսիական
ծողոլորին եւ զոկուածութեան ընտա-
նեւորեան ու արեւնաւանեան։

Խոստազույկն դատապարտում էնք ահաբեկչական սարսափելի գործողությունը եւ բռնությունը, որ գործարկվել է քրիստոնյա աշխարհի համար այս սրբազան օրերին»,- ավածն է Վեհափառ Հայրապետի գավակեցադրում:

Աղողք բարձրացնելով անմեղ զոհերի հոգիների հանգստության համար՝ Նորին Սրբությունը հորդորել է միջազգային հանրությանը դատապարտել ասիաբեկչության բոլոր դրսևորումները՝ հանուն աշխարհում արդարության, խաղաղության եւ կայունության ամրապնդման:

**Լրատվական նյութերը՝
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾՆԻ
ՏԵՉԵԼԻՏՎԱԿԱՆ ՅԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸ**

**ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕՏՈՒԹՅՈՒՆ Տ. Տ. ՉԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՋ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՊԱՏՎԱՍԸ ՄԵՐ ՏԻՐՈՋ՝ ՀԻՍՈՒՄ ԶՐԻԱՏՈՍԻ ՍՈՒՐԲ ԾՆԵՂՅԱՆ ԵՎ
ԱՍՏՎԱԾՀԱՅՏՆՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆԻ ԱՌԻԹՈՎ**

Սկիզբը՝ էջ 1

Սուրբ Ծննդյան ավետարանական պատմը մարդկության կյանքում Մատնե ներկայությունն էմ խորհուրդը է պատկերում: Քերեկները քա-
րայրը նախախտել է Սուրբ Եկեղեցին, հասարակ
հովիվները է իմաստանո մոգերը աստվածապա-
շտության համար մեկտեղելով հավատացյալներն
էմ, իսկ մատնեցված ընծաները լու Մատվա հա-
վատորը ապրված բարի ու երկնական կյանք
է գործերը: Քերեկներն երկնականարում Տի-
րոց փառքի ծագումը է լուսավայրի հրեշտակներ
հենցնա պատգամը երկնային հոգիներ է աշ-
խարհիկ խաղաղության ու մարդկանց մեջ սիր-
ու համոզում, որոնց այսօր էլ փառափառ է նե-
ղություններով ու մարտախրախներեով բեռնա-
վորված աստվածատեղեմ օրյանը մարդկու-
թյան:

Երտրասեփեմիական մեծ ձեռքբերումներն արձանագրված, գիտական դատաբաններն նկատման ենթակա աշխարհում չեն դարձրելու կյանքի խաղաղությունում ու բարոյությունում խաբարարության տալիսանքներն ու ցցվումները: Զարգացական հակաճանաչարությունները, ռազմական բախումներ, կորուստ, խորացող չիճանախան, տնտեսական ճգնաժամները բերում են ավեր, վիշտ ու տառաշունչ, կարիքի ու անպակասություններով ճոր խեղճիմներ: Մարդկային ուժերունումներում խեղճարություններ են աստվածաճորի իմնարար սկզբունքները: մարդը չի ընկալում որպես Աստուծալսելություն ու մեծանություն ստեղծված, կյանքը՝ որպես երկնաշրջող զեղալսելի պարզեց, մեծանություն: Խնդրելիս սերը՝ որպես աստվածունմություն: Խնչ իրավախնչներն ու մտավորության յայտակար աղակաղումները հեռանցում են մարդուն իզգուշորից առաջնորդվել աստվածանման ընթացակարից՝ մարդուն ու ձագերի իրավունքների ոսմանալսման, ընտանիքի զաղափարի, բարոյական արժեքների աղճատման:

Հակառակ աստվածային կամքին մարդու հակոտնյա ընթացքների՝ մարդեղության մեծ խորհրդով Տերը ցույց տվեց, որ Իր անսահման սիրո ու խնամքի մեջ է աստվածաստեղծ մարդը,

և երկրային գոյությունը բաժանված չէ հավիտենությունից, իսկ մարդկությունը պատմությունը՝ Լաոնո ներկայացված էր։ «Անա ես մեզ հեն եմ բոլոր օրերն» մտնել աշխարհի վայրամասը» (Մատթ. ԻԷ 20)-, ասել է Փրկիչ մեր Տերը։ Մարդկային կյանքին Փրկիչ մշտապես ներկայությունը նոր իմաստ է պարզեցրել, բարձր ու վեհ բովանդակություն հաղորդում մարդու և աշխարհի բնկանալուն՝ բերելով մարդկային Լաոնո ժողովրդը լինելու պատկերացումն ու պատասխանավորությունը և իրավերը՝ մնալու և հարստանալու «սիրերեն սիմյոնաց» Տիցոս նոր պատվիրահի մեջ (Հովհ. ԺԳ 34)։ Մերձագրի համընթաց սերը վիճակում էր արժեքներով, մարդուն է նրա գործերը, պահում աստվածամանություն շնորհի մեջ և հանրության կամքը հաստատում բարոյ մեջ։ Միայնակ հայրենի սիրով առաջնորդվող հասարակությունը կարող է բխեցնել կյանքը ռոտզող իզուկներ ներսույի անսպաս արդյունքներ, լինել ճշարտապես արդա՝ ճանաչողական, կարելիք ու ռոտորման։ Տերմապատվիրակ այս ուղիով մարդկությունը կարող է ձեռքբանալով արեւատարբ իրավահմեցիկի և իրականի, ռոմկային լիցույթավորմուն-

ըին, արդարությամբ հարթել հակառակությունները եւ համերաշխ գոյակցությամբ կերտել նոր օրը մարդկության կյանքի:

[illegible]

Բարգավաճենք ևս զորանանք ընտանիքներում
նոր զավակների ծնունդով, ազգանվիրտույն
հայրենասիրտյալ մեր վկայություններով՝ մեր
ազատ երկրից, Սփյուռքի եզերքներից, վերա-
կանգնված ևս նորակառույց մեր եկեղեցիներից՝
համուր հայ կայսրից երկինք բարձրացնելով
մեր հայրենի օրհներգը, «ՎԷ՛ր ընդ զօրս ան-
ժառնգուն անաղաղա օրհնաբանը»։

Սուրբ Շնորհաբան խնդրագին ապետիսով ողջունեմ ներ հորս՝ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցուն՝ Նվիրակապետական Լուսնոնքին՝ գաղափարներին՝ Մ. Ս. Օ. Տ. Արամ Մեծիմաստ Կաթողիկոսին՝ Կարողությունին, երուսաղեմի Հայոց Դաստիարակ Ամենապատիվ Լուսինան՝ արքեպիսկոպոս Մանուկյանին, Կոստանդնուպոլսի Հայոց Դատարար Ամենապատիվ Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Մուրաֆյանին և մեր Եկեղեցու ուխտասպաս ողջ հոգեւոր դասին՝ մարտիրոջ Տիկուն՝ զորակցություն միմեմ առաքելությունը՝ ի զորացում մեր ժողովրդին՝ հոգեւոր կյանքի և ի պայծառություն մեր Սուրբ Եկեղեցու։

Ողջույն ենք հղում մեր քույր Եկեղեցիների
հոգևոր պետերին՝ Փրկչի ամենաառատ շնորհ-
ները հայցելով իրենց և իրենց հավատավոր հո-
տին:

Հայրապետական օրինոթյարքեր Մեր բարեմաքարներն են որոշումն ենք բերում Պատանալակի տրբազան աղաթոթոթյարքներ ներկա Հայաստանի Հանրապետոթյարքն նախակայի տիար Սերժ Մարգարյանին են առաջին տիկնոթյարք. որոշոթյարք են հղում Լեռնային Ղարաբաթին Հանրապետոթյարքն նախակայի տիար Բաթոկ Մահալյանին. հայոթյարք օրինոթյարքն ախալանում աղաթոթյարք. որ Տիար օրինոթյարքն աղալանաթոթյարքն ենք ներկայ են ժողովրդի խաղաթոթյարքն ու բաթոթյարքն են մեր ժողովրդի իրախոթյարքներին պալալանոթյարքն ոթոթյարք նրանց ցանդերն.

Մեր ողջույնն ու բարեմասերներն ենք բերում Հայաստանում հավատարմագրված դիվանագիտական առաքելությունների ներկայացուցիչներին՝ մարդերի արգասաբեր գործունեություն՝ ի նպաստ մեր ժողովուրդների բարեկամության և համագործակցության, տարածաշրջանում կայունության և խաղաղության ամրապնդման:

Մուրթ Օճնդյան ռդյունաբեր ապետիստ խայրադատական Մեր օրիորդներն ենք բերուի համայն մեր ժողովրդին՝ մարդոնրով, որ ջերմ սիրով սրտում պահպանի Տիգրան ուղղված օրինեերը և մնա Քաղաքայի պնեմախան Մէի հովանուն ներքո, Բարձրատարի՜մ անհրաքարոնի որ տեսիլքներին են լավատես, որ երկնային արդարութայն լոյսով պիտի բացվի որ հանձնե արարարութիւրով վերականգնուի օրինկալ օրը:

Աղոթք ենք բարձրացնում, որ Փրկիչ մեր Տիրոջ շնորհներն սիւնեն մարդկանց սրտերում՝ խաղաղություն, հանելուսթիություն, ապառիվ առաջընթաց բերելով աշխարհին: Թող մարդիկ դաշյալ մեր Տերը՝ Հիսուս Քրիստոսը, ամեն ժամ օրհնի և առաջնորդի մեր կյանքը, խաղաղ, հավատարկ մեծությամբ, սիրով ու միասնական պահպանի մեր ժողովրդին՝ այսօր և միշտ վառաբանելու իր Սուրբ Անունը՝ Հոր և Սուրբ Հոգու հետ, ամեն:

ՔՐԻՍՏՈՍ ԾՆԱԼ ԵՒ ՅԱՅՏՆԵՑԱԼ.

262 ԵՒ ՄԵԶ ՄԵԾ ԱՒԵՏԻՍ:

ՉՈՐԱՎԱՐԵ ԵՐԲԵՐ ՉՐՈՂՆԵՑ ԹՈՒՐԻ ԴԵՍ ԿՈՎՈՒՄ

Թուրքական բռնապետության դեմ հայոց զինյալ ազատագրական շարժման բացառիկ ժողովրդական ու լեգենդար հերոսը Չորավար Անդրանիկն է:

19-րդ դարի վերջերին Արեւմտահայաստանի լեռներում Անդրանիկն իր զինակիցներով բացահայտորեն կռվի ընդդեմ ռուս զորքերի՝ թուրքական անարդ լիզ ղեմ: Այդ կռիվը շարունակվեց շուրջ 30 տարի եւ իր հերոսական, դրամատիկ դրսեւորումներով զարմացրեց հետագա սերունդներին: Նրա կռիվն անսահման էր, անսակարկ ու անզիջուն: Երբեք տասնամյակ շարունակ այդ կռիվ մեջ Չորավարը երբեք չհոգնեց: Նույնիսկ իրենք՝ թուրքերը, զարմացած էին նրա անհողորդ վճռականությամբ, հուժկու կամքով:

Թուրքին լավ էր ճանաչում Չորավարը:

Շնորհիվ հենց այդ շիտակ ու

քաջ ճանաչողության, նա երբեք ու երբեք չխաբվեց, չհրապուրվեց թուրքական սին խոստումներով, կեղծապատիր խոսքերով: Չորավարը ժխտելով ժխտում էր թուրքի անմարդկային եւթյունը՝ որպես բախնչի, հափշտակող, գոփող ու զավթողական: Այդ պահառով էլ չհավատաց որեւէ «իզմ»-ով գունակործան թուրքական որեւէ վարչակարգի: Նա հաշտության եզրեր չգտավ ո՛չ սուլթանական, ո՛չ երիտթուրքական, ո՛չ ջեմալական կամ հանրապետական հորջորջվող վարչակարգերի հետ:

Այո՛, Չորավարը ողջ կյանքի ընթացքում խիստ անհանդուրժողական գտնվեց՝ թուրքական քուլտր կարգի իշխանությունների ու բռնապետությունների հանդեպ: Վկա՝ երիտթուրքական տիրապետության հեղափոխականների հանդեպ Անդրանիկի ցուցաբեր-

րած անթեք, սթափ ու կարծի դիրքորոշումը:

Նա երբեք չհավատաց երիտթուրքերի հռչակած «ազատության, հավասարության եւ եղբայրության» սուտ ու փուլ կարգախոսներին: Ավելին՝ այդ չարագուշակ հեղաշրջման առաջին իսկ օրերից զգուշացնում էր հայոց ազգային կուսակցություններին՝ պարագլուխներին՝ երիտթուրքերից սպասվող վտանգի մասին:

Սակայն վերջիններս անտեսեցին Չորավարի տաղանդավոր նախագուշացումները եւ սերտ կապեր հաստատեցին երիտթուրքերի հետ: Օրինակ՝ Ջայ հեղափոխական դաշակցության պատասխանատուները, խանդավառված երիտթուրքերի օրդու հնչեցրած լուղուզներով, նախապատրաստվելով օսմանյան պառլամենտի ընտրություններին, դիմեցին Անդրանիկին՝ որպես վեպրոնշյալ խորհրդարանի հավանական թեկնածուի: Այս կապակցությամբ Սիմոն Չավարյանի ուղարկած երկու նամակներին հետեւել է Չորավարի՝ զայրույթով ու մերժումով լեցուն պատասխանը: «Այդ ոճրագործներու ունակները, որոնք հող նստած են, եւ անոնք չեն հավատար, եւ երկուրդ, որ իմ գործն չէ հող գալ եւ այդ աթոռին վրայ նստել: ... Ես կփայտայեմ, որ օր մը պատուով մեռնի»:

1909 թվականի փետրվարին Անդրանիկը մի քանի օրով (անկեղծ կերպով) ժամանում է Կ. Պոլիս, որտեղ նրան ջերմ ընդունելություն են ցույց տալիս ՋՅԴ դեմ կարգի գործիչները: Սակայն Ե-

րիտթուրքերի հետ համագործակցության հարցում Չորավարը մնում է անդրդվելի. «...Պոլս գացեք եւ վայելեցեք անոնց հետ, ես թուրքը լավ կը ճանաչեմ... Շատ չանցած՝ անոնք ձեր գլուխն ալ պիտի ուտեն, ձեր ժողովրդին ալ»:

Անդրանիկը դեռ նոր էր հեռացել Կ. Պոլսից, երբ ստացավ Ադա-Նախի հայության կոտորածի լուրը: Ոչ մի կասկած չէր կարող լինել, որ այն կազմակերպել էին երիտթուրքական իշխանությունները: Եզիպտոսից դաշնակցության դեկլարանտից մեկին՝ Է. Ավուտուն գրած նամակում Չորավարը դառնալամբ եւ զայրույթով նշում է, որ «... Երբ ժամանակը գալ, ձեր թալեսթերն ու եկեղեցիները ձեզ ալ պիտի կոտորեն»: Կարճ ժամանակ անց լիովին հաստատվեց նրա այս կանխագուշակումը եւս: Հնդամենը մի քանի տարի անց երիտթուրքերը նեղությամբ առաջինը մահապատժի ենթարկեցին իրենց հետ խանդավառ գործակցության մեջ մտած հայ ազգային-քաղաքական գործիչներին:

Չորավար Անդրանիկը բացառիկ էր նաեւ հենց նրանով, որ հայության դաիմների հանդեպ սկզբունքային ժխտողական դիրքորոշում ունեցավ սկզբից մինչեւ վերջ՝ մինչեւ իր կյանքի ավարտը:

Չայոց պատմության հետագա ընթացքը ցույց տվեց, որ Չորավարի որդեգրած դիրքորոշումը միանգամայն արդարացի էր: Միայն էին նրանք, ովքեր հայ ժողովրդի ինքնապաշտպանական կարգի գործիչները: Սակայն Ե-

թուրքացրեցին (եւ այն էլ խիստ ճակատագրական պահին)՝ բարեկամության սին հույսեր եւ հավատ տարածելով:

Մահվանից առաջ Չորավարը դառնորեն հառաչել է. «Ավատ, գործն կիսատ մնաց»:

Ավատ, շատ ավատ, պատմության վերուշյալ դարաշրջանի հանգամանքներն այնքան անկասկածաբար էին, որ Չորավարի տիտանական մաքառումներն ու տասնամյակներով շարունակված համառ, անսահման կռիվը բաղձալի արդյունք չուզեցին:

Սակայն բոլորիս ոգեշնչում եւ ապրեցնում է մեծաշուն Չորավարի աննկուն ոգին ու սրբազան, անմարելի պատգամը՝ Երգչի մատուցած հայտնությունը եւ մեկ միասնական հայրենիք կերտելու:

ԿՈՐՈՒՄՅԱԼ ԵՐԲԵՐ ՈԳՈՒ ԿՈՂԵ

Արեւմտահայ գրող Վահան Թոթովեցիի կյանքի ու մահվան դրաման անեղ չափով դողդոջացնող ու սարսուղեցող է: Նրա ճակատագիրը հար եւ նման եղավ արեւմտահայության հավաքական ճակատագրին՝ կրկնելով ու կրելով անկումների ու սարսափների անդադար, անհատակ վիճի ու խորությունը: Նա 1915 սեւ ու սուբ տարվա ողբերգությունն իր մաշկի վրա կրեց 1937-ին՝ գողգոթա բարձրանալով իր ժողովրդի անողորմ ողբալիկով՝ քսաներկու-քսաներեք տարի անց:

Մինչ այդ Թոթովեցին անցավ բովանդակ փորձությունների ու տառապանքների կրակե բովով: Նաեւ բախտ ու բարեբախտություն, հպարտություն ունեցավ տարիներ շարունակ լինելու հայոց մեծաշուն զավակի՝ Չորավար Անդրանիկի կողքին՝ պաշտպանելով նրան որպես զինվոր եւ ծառայություններ մատուցելով որպես թարգմանիչ:

Թոթովեցիի կյանքի եւ գործունեության համար բեկումնային եղավ Առաջին համաշխարհային պատերազմը, որն իրական հույսեր էր ծնել Արեւմտահայաստանի մոտալուտ ազատագրական հեռանկարով: Փոթորկվում էր ամբողջ հայաշխարհը՝ Կովկասից մինչեւ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ: Վահան Թոթովեցից հազարավորների հետ կամավորական զինվոր դարձավ եւ շուտապես Կովկաս, որտեղից հայորդիների սպառազեն զնեղը շտապում էին երգիի՝ կովելու մեր արյան հազարամյա

թշնամու դեմ: Նա Արեւմտյան Ռայաստանում դարձավ հայ բազկի ու գեղեցիկ, ոգու եւ կամքի արյունատ, հերոսական ու ողբերգական դրամայի անմիջական ականատես ու մասնակիցը:

Նա կովեց Անդրանիկի կողքին՝ Նրա ֆիզիկական ու ոգեղեն հրամանատարությամբ, իր ուղեւորներն էր արյան բջիջներով տեսավ, արձանագրեց, թե ինչպիսի անձնագիր, հերոսական ճիգերով են հին ֆիդայիներն ու նորոգյա կամավորները փորձում փրկել ողջակիզված արեւմտահայության վերջին բեկորները: Ջեռու, երբ պիտի սկսվեր ամոթալի ու անհավանալի նահանջ երգուրմի մատուցներից մինչեւ Արաբատյան դաշտ՝ մինչեւ Սարդարապատ, Թոթովեցին անհարմար էր զգում Չորավարի առջեւ՝ արդարացում գտնելու հայոց մեծ ու ծանր կորուստների հարցականներով ծանրաբեռ: Եվ երբ Երգուրմի պատերի տակ Չորավարը հարցրեց է, թե ուրիշ էլ երբ, որ ժամանակներում է պատահել, որ թշնամին հայոց մայրաքաղաքի շենքի է եղել, իսկ հայերը միաբանվելու փոխարեն գրավել են պառակտիչ գործողություններով, գրողը հոգեկան ծանր ընկճվածությամբ միջոց պատասխանել է, որ հատուկ որեւէ ժամանակ առանձնացնել անկարելի է, քանզի հայոց բոլոր ժամանակներում է այդպես եղել...

Երգուրմից նահանջող հայոց գրողը բարեբախտաբար կարճ առավ Սարդարապատում եւ ա-նողորմ, եղբարկան թշնամուց գեղեցիկ ուժով «Կյանքի ուղեգիրը»

Նվաճեց հայության մնացած բեկորների համար: Չարկավ, Սարդարապատում կատարվեց այն իրական հրաշքը, որ կոչվում է հայոց միաբանություն: Սակայն Արեւելյան Ռայաստանը նույնպես բզկտված էր, եւ անհրաժեշտ էր հոգեկան ու ֆիզիկական վերաշինությունը, որին լծվեցին

ժամանակի հզոր երկու անհատները՝ Չորավար Անդրանիկն ու Չավանեսե Թումանյանը: Իսկ նրանց առջեւ ու նրանց կողքին ու կապուտաշյա խոնարհ գործն էր՝ Վահան Թոթովեցի, որին եւ վստահեցին նորաբողոք Ջայաստան» պարբերականի գլխավոր խմբագրի ղեկը:

Թոթովեցի մեծ հայրենաստե-րի եռանդով ու ավուկով կատարեց սույն գործը՝ սերունդներին թողնելով իրավ ճշմարիտ ու հայրենասիրական ջերմ գարափար-ներով հագեցած օրաբերթի բազում համարներ ու բարի անուն: «Ջայաստանը» ձգտում էր ոգեղեն ուժ տալ եւ ապրեցնել տառապալ ու բզկտյալ ժողովրդին: Ջեռու եկավ Ջայաստանի խորհրդայնացման ժամը: Թոթովեցի թողեց երկիրը եւ հեռացավ օտար ափեր: Սակայն հողի, երկրի, հայրենիքի ձգողական ուժին անկարող եղավ դիմարդել:

Դիտի վերադառնալու ու... վերադարձավ:

Ստեղծեց գրական անզուգական գոհարներ, որոնց էջերում ու ծալեքներում իր հայրենիքի պատմությունն էր շնչում՝ հասկապեց կրույալ Երգչի բույրերն ու ոգի: «Կյանքը հին հռովմեական ճանապարհի վրա» եւ ուրիշ գործեր, որոնցում հայրենիքի դառնագին կարոտն էր հեծեծում, եւ հույսի փողոկն Նշխարներ փայլատում կրկին մեծ ու միասնական հայրենիք կերտելու զագողությամբ: Սակայն առջեւում 1937 թվականն էր՝ հայության եւս մի եղբարկան սպանողի տարաշինությունը, որին լծվեցին

«Ժողովրդի միակ առաջնորդ»՝ չարագույն, նողկալի կամքով ու հրամաններով հայ ժողովրդի լավագույն մտավորականներն ու զինվորականները, նույնիսկ հո-րի մշակները հայտնվեցին բանտերում ու սիբիրյան աքսորա-վայրերում:

Թոթովեցիի կրծքին մահաբեր գնդակն արձակվեց 1938 թ. հուլիսին՝ գրեթե մեկ տարի հոգեկան ու ֆիզիկական նողկալի չարաբարքների ենթարկվելուց հետո: Գնդակահարվողը, սա-կայն, լուր Թոթովեցից չէր: Մահն ու մահաբեր կրակոցն առավել խորհրդանշական իմաստ ու-նեցին. վերադառնալու հնարավոր-վում էին Արեւմտյան Ռայաս-տանն ու արեւմտահայությունը, բռնաբարվում էին հայրենիք ու-նեցնալու նրա երազն ու տենչը: Այդ օրն ու այդ պահին նորից ու վերստին սարսուղ արեւմտա-հայ միլիոնավոր նահապետկե-րի հոգին: Կոմիտասը նորից խելագարվեց: Բարեբախտու-թյուն էր, որ Չորավարը կենդա-նի չէր եւ չտեսավ իր Նվիրյալ զինվորի ու հոգեկոթ ժառանգի եղբորական նահապետկությունը: Չտեսավ Անդրանիկը, սակայն հոգին սարսուղ, ինչպես որ կաշմակախարդեցին Արեւմտա-հայաստանի սիգապանն ու սգավոր լեռները, որոնք գա-զաբերին անմահ սավառնում են մեծ գողի՝ իր երկրի բոլոր սրբություններով սրբագործված անհատի ոգին, անունն ու հի-շատակը:

Արմեն ԿԱՐԱԴԵՏՅԱՆ
Պատմական գիտ. թեկնածու

ՀԱՅՐԵՆԱՊԱՏՈՒՄԸ ՆՈՐ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌՖԵՎ XX դար

Սկիզբը՝ թիվ 13-17, 20-24

Գրականության սահմաններն ավելի ընդլայնելու և իսկական ժողովրդայնության հասնելու պահանջով Սերգեյ Սարիկյանը գրում է. «Մեր պոեզիան չի հասել այն գերազանց նպատակին, որը իսկական ժողովրդային գրականության իմաստն է՝ շեշտված արդիականություն և մեծ բովանդակությամբ» («Պոեզիայի մեծ բովանդակության համար», ԳԹ, 1958, թիվ 36, 30 սեպտեմբեր): Այս բնույթի է նաև նրա «Ծննդավայրի և վիճելի դրույթներ» գրախոսությունը՝ Նվիրված Սողոմոն Սողոմոնյանի «Արդի պոեզիայի մի քանի հարցեր» գրքին (տե՛ս ԳԹ, 1960, թիվ 38): Բնագրային Սարիկյանը, չհավանելով ժամանակակիցների, ինքն իր հերթին այդպես էլ չի առում, թե ինչ է հասկանում «շեշտված արդիականություն և մեծ բովանդակության» ասելով: Անտառի առջեւ կանգնած՝ Սարիկյանը չէր տեսնում անտառը՝ նման այն դեպքին, երբ մեծ մյուսի հարցին՝ տեսա՞ր անտառը, պատասխանում է՝ դիմացի մի քանի ծառը թողնեցին, որ անտառը տեսնեմ... Կամ, որ հակադարձ իմաստով նույնն է, ըստ Պ. Սեւակի դիտարկման, Սարիկյանը տեսնում է անտառը որպես ընդհանուր գանգակած, բայց առանձին ծառը չի տեսնում այդ անտառի մեջ (տե՛ս Կ. Բ. Էջ 312):

Գ. Մահարու, Զ. Մախյանի, Է. Ջրբաշյանի, Ս. Վրդաբաբյանի, Պ. Սեւակի, Կ. Դավթյանի և, Ամացականյանի տարբեր հորդվածներում խոսվում է պոեզիայի մեծ բեկման, տեսական բազմազանության, արդիականության պահանջների և համամասն բազմաթիվ այլ հարցերի մասին:

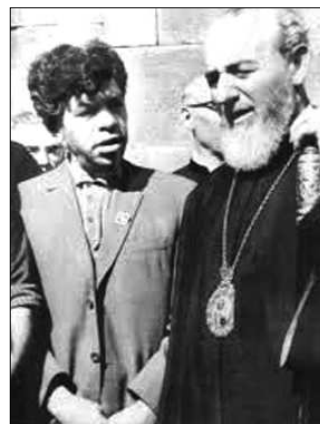
Համո Մախյանի «Նախիջան դալար բարդի» գրքի կապակցությամբ Մահարին առանձնացնում է Սարիկյանի խորհրդանշանները. «Նրա գրչի տակ շուրջ են առնում բնության երեսները, դառնում են անգամ ընկալություններ և կերպարներ» («Գրական նամակակ», ԳԹ, 1959, թիվ 7, 20 փետրվար):

Հայրենասիրական քնարերգության մի յուրահատկությունը դառնում է մի կողմ

մից՝ անդրադարձն ազգային ավանդույթներին, մյուս կողմից՝ ազգային յուրահատկությունները: Բանաստեղծները որոնումների մեջ էին, միևնույն ժրգրագ քննադատվում էր աչից ու ձախից և Մասիս ու Սեան երգելու համար համարվում ժամանակավոր, քանզի, ըստ Թամրազյանի «Մեծ բովանդակության, բարձր արվեստի համար» գեղեցման, նրա ստեղծագործության մեջ «չկա կյանք» (ՍԳԱ, 1954, թիվ 4, էջ 114), մեկ այլ տեղ Շիրազի պոեզիան համարում է «գաղափարագուր» («Պոեզիայի ժողովրդայնության համար», ՍԳԱ, 1954, թիվ 9, էջ 125): Ընդգրկել «Կարոտ» գագաթը «Տեսնեմ Անիս ու Նոր մեռնեմ» կիսատողի հաճախակի կրկնությամբ զայրացնում է Նաեմ Ե. Չարյանը, ըստ որի՝ դա ոչ թե քաղաքականապես հասուն տվետական բանաստեղծի հարցադրում է, այլ՝ «... հետամնաց գյուղացու կրավորական մարդանք: Շիրազը ըստ էության սուրբ է տալիս ազգային եղանակության» («Մեր պոեզիան և նրա շուրջը ծագած վեճեր», ՍԳԱ, 1954, թիվ 11, էջ 122): Չարյանը երեւի մոռանում է գագաթի կառուցվածքային բնույթը, ըստ որի՝ այդ տեսակը կառուցվում է կիսատողի կրկնությամբ, այս դեպքում՝ «Տեսնեմ Անիս ու Նոր մեռնեմ» արտահայտության կրկնաբերումով:

«Ո՛րն է ազգային գրականության մեջ» հարցն արժանանում է տարբեր պատասխանների: Այս տեսակետից ազգային արդիականության մեջ, Նոր իրականության կողմից մեծ տեսնելու պահանջ են դնում Պարույր Սեւակն ու Գեորգ Էմինը: Մյուսները՝ Համո Մախյանը, Հովհաննես Շիրազը, հակված են ավելի ավանդական, ստույգված արժեքներին:

Ահա այս տարիները նշանավորվեցին գեղարվեստական բարձր զարգացումով և հատկապես հայրենասիրական գրականության բուռն վերելքով: Լույս տեսան Չարենցի ընտիր երկերը, մամուլում երևացին Նաեմ Ե. Չարյանի ժամանակակից նկունքները: Մահարին լույս ընծայեց «Երկեր» (1954), «Հնամեններ» (1959), «Լուսնային ծայր» (1962) ժողովածուները,

Նաիրի Չարյանն արձակ վերապատմեց դուրսգաղթությունը՝ «Սասնա Ղափի» (1966), լույս ընծայեց բանաստեղծություններ և պոեմներ «Սպասում եմ քեզ» (1968) հավաքածուն, գրեց «Արտավազը և Կետայատր» չափածո ողբերգություն: Մի կողմից արձանագրեց Գեղամ Սարյանը՝ «Զրիգանքներ» (1968) գրքով: Հռայրիկ հորդեց Հովհաննես Շիրազի տաղանդը: Լույս տեսան «Զնար Հայաստանի» գրքի երեք հատորները (1958, 1964, 1974), «Հուշարձան մայրիկս» (1968) ժողովածուն: Նոր հարթակների վրա իրենց ստեղծագործական ուղին նշանակորեցին պատերազմի տարիներին ապարդեց մտած բանաստեղծները: Ինքն իր ճանապարհը ճշտեց և ստեղծագործական ուղին վերագտավ Համո Մախյանը: Լույս տեսան նրա «Բարձունքի վրա» (1955), «Մայրական դալար բարդի» (1959), «Մայրամուտից առաջ» (1964), «Զարափներ երգը» (1968) ժողովածուները: Ամբողջ ուժով հնչեց Պարույր Սեւակի ձայնը՝ «Նորից քեզ հետ» (1957), «Մարդը ափի մեջ» (1963), «Ալուելի գանգակատուն»

(1958), «Եվ այդ մի՛ Մաշտոց անուն» (1962), «Եռանկյան պատարագ» (1969): Իրենց վաստակի լավագույն կողմերով գրականությունը հարստացրեցին Մարո Մարգարյանը՝ «Լիրիկական լուսաբաց» (1957), «Լիրիկա» (1962), «Չնայելի հետո» (1965), Գեորգ Էմինը՝ «Որոնումներ» (1955), «Երկու ճամփա» (1962), «Այս տառիքում» (1968), «Զատնեբորդ դար» (1970), Սիլվա Կապուստիկյանը՝ «Սրտաբաց գրույց» (1955), «Մտորումներ ճանապարհի կեսին» (1961), «Դեպի խորքը Լեռան» (1971), Հրաչյա Հովհաննիսյանը՝ «Հրաշալի այգեպան» (1956), «Ծովի լույսեր» (1964), «Վայրի վարդ» (1968), «Սուրը դափնու վրա» (1970): Վահագն Դավթյանը հանդես եկավ հայրենասիրական աղբյուրով, բանաստեղծական շարքերով, որոնք ի մի բերվեցին «Լուսաբաց լեռներում» (1957), «Ամառային ամպրոկ» (1964), «Գիտու երգը» (1966), «Ծովի ծխակա» (1969), «Ասք սիրո և սրի» (1970) գրքերում, լույս տեսավ «Թուրքականներ» պոեմը (1961): Նոր սերունդ բանաստեղծների գործերից հիշարժան են Ռազմիկ Դավթյանի «Իմ աշխարհը» (1963) ժողովածուն, «Ռեքվիեմ» (1969) պոեմը, հաջորդ ժողովածուները:

Գեղարվեստական արձակը հարստացավ Գ. Մահարու «Երիտասարդության տեմին» (1952-1955), «Ծաղկած փշալարներ» (գրել է 1965-ին, առաջին տպագրությունը՝ 1971-1972 թթ.), «Այվովը այգեստաններ» (1966), Ե. Չարյանի «Պարոն Պետրոս ու իր նախարարները» (1958), «Երկրորդ կյանք» (1982), Խ. Դաշտենցի «Հողերդան» (1950), «Ռանգապարների կանչ» (1979), Զ. Զեյնալի «Սպիտակ գիրք» (1965) հատորներով: Ավելացան Ս. Խանկաղյանի, Կ. Խեչումյանի, Զ. Դուկասյանի, Կ. Ավագյանի, Կ. Սուրենյանի, Գեղամ Սեւակի, Զ. Մաթեոսյանի, Մ. Գալշտեյնի, Մ. Մեքլյանի, Ա. Ավագյանի, Կ. Պետրոսյանի, Պ. Զեյնուկյանի և այլոց երկերը: Հայրենասիրական քնարերգության ճյուղավորումները, որոնք տարման ձեռքը շատ էին: Չմոռանալով դեռևս ապրում էր գրական այն սերունդը, որի ներկայացուցիչները «Կոլիտո» ու Ստալին էին երգել, «սոցիալիստական ինտերնացիոնալիզմ» ներծծված ճանաչ էին չափաբեղել: Այդպիսիներից մեկը Նաիրի Չարյանն էր, ով գաղափարական մի քանի արժեքային համակարգ փոխելով և անընդհատ ներդրություն խնդրելով իր մոլորությունների համար՝ շարունակեց մնալ գրական դիրքերում:

Շարունակությունը՝ էջ 7

Քլայվ ԼՈՒԻՍ

Սկիզբը՝ 2014 թ.

թիվ 3-6, 8-21, 23-24

Բրիտանացի հանրահայտ գրող Քլայվ Լուիսի վերոհիշյալ գործը քրիստոնեական թեմաներով երգիծական մի ստեղծագործություն է, որ ներկայացնում է հառնակիչ կոչվող դեմ նամակները նրա գարմիկ Օշինդրին: «Խառնակիչ նամակները» ստեղծագործությունը՝ որպես առանձին գիրք, առաջին անգամ հրատարակվել է 1942 թվականին:

25

Իմ սիրելի Օշինդրին,

Գաղավոր խնդրե՛ք՝ կապված այն միջավայրի հետ, որում խնամարկյալը ապրում է, այն է, որ դա պարզապես քրիստոնեական է: Նրանք բոլորն ունեն անհատական հետաքրքրություններ, անշուշտ, բայց նրանց միավորողը միայն քրիստոնեությունն է: Մենք ուզում ենք, որ այն մարդիկ, ովքեր քրիստոնյան են դառնում, մտքի այնպիսի վիճակում լինեն, որը ես կոչում եմ «քրիստոնեություն է», այսինքն՝ քրիստոնեություն է ճգնաժամը, քրիստոնեություն է նոր հիմքաբանությունը, քրիստոնեություն է նոր կարգը, քրիստոնեություն է հավա-

տով բժշկություն, քրիստոնեություն է բնության ուսումնասիրություն, քրիստոնեություն է բուսակերություն, քրիստոնեություն է ուղղափառական բարեփոխում: Եթե նրանք պետք է լինեն քրիստոնյա, թող գոնե լինեն քրիստոնյա՝ որքան տարբերությամբ հանդերձ: Հավատը փոխարինիր քրիստոնեական գուժակության ունեցող ինչ-որ նորաձեռությամբ: Աշխատիր «նույն ինն բանի» հանդեպ նրանց սարսափի վրա: «Նույն ինն բանը» մեկն է ամենաարժեքավոր կրթեցիք, որ մենք ծնել ենք մարդու սրտում: Կրոնի մեջ այն հերետիկոսությունների անապառ աղբյուր է, խորհրդատվության մեջ՝ հիմարություն, ամուսնության մեջ՝ անհավատարմություն և ընկերության մեջ՝ անկայունություն: Մարդիկ ժամանակի ենթակա են և իրականությունը հերթականությամբ են ապրում: Հետեաքար, դրա մեծ մասն ապրելու համար նրանք պետք է շատ ու տարբեր բաների միջով անցնեն, այլ խոսքով՝ նրանք պետք է փոփոխություն կրեն: Եվ քանի որ նրանք փոփոխության կարիք ունեն, Թշնամի (սրտում հեղուկիստ լինելով) փոփոխությունը

հաճելի է դարձնել նրանց համար, ինչպես որ ուտելն է հաճելի ստեղծել: Բայց քանի որ Նա չի ուզում, որ նրանք փոփոխություն ավելի ինքնակատարակ դարձնեն, քան ուտելը, փոփոխության հանդեպ սերը նրանց մեջ հավասարակշռել է կայունության հանդեպ սիրով: Նա մտածել է, որ այն նույն աշխարհում, որն Ինքը ստեղծել է, երկու ճանակներն էլ պիտի բավարարի փոփոխության և կայունության այն միության միջոցով, որը մենք «ոփո» ենք կոչում: Նա նրանց եղանակներ է տալիս, որոնցից յուրաքանչյուրը տարբեր է, միևնույն ժամանակ միասին՝ նույնը, որպեսզի գաղտնի միշտ որպես նոր բան զգացվի, սակայն միշտ որպես մի անհիշելի թեմայի կրկնություն: Նա նրանց տալիս է իր եկեղեցումը՝ հոգեւոր խորությունները: Նրանք պահեցից հետո տոնում են, բայց դա նույն տոնն է, ինչ կար նախկինում:

Ուստի, ինչպես որ մենք վերցնում ենք ուտելն ու այն չափազանցելով դարձնում որկրամոլություն, նույն կերպ էլ վերցնում ենք փոփոխության այս բնական հաճույքը և այն վերածում բացարձակ նորարարության պա-

հանքի: Այս պահանջի ստեղծումն ամբողջապես մեր գործն է: Եթե մենք արհամարհենք մեր պարտականությունը, մարդիկ ոչ միայն կբավարարվեն, այլև կցնան այս հունվարյան փաթեթների, այսօրվա արեւածափի եւ այս Սուրբ Ծննդյան թխվածքի միախառնված նորարարությամբ ու սովորականությամբ: Երեխաներն էլ, քանի դեռ նրանց ավելի լավ էնք դաստիարակել, կատարյալ եղանակ զգալի խաղերի պարբերաշրջաններով, որոնցում մի խաղը հետեւում է մյուսին, նույն հաճախականությամբ, որով աշունը հաջորդում է ամառը: Միայն մեր անդադրում չանքի շնորհիվ է հնարավոր պահ-

պանել անսահման կամ ոչ ռիթմիկ փոփոխության պահանջը: Այս պահանջն արժեքավոր է մի շարք առումներով: Նախ՝ այն նվազեցնում է հաճույքը՝ միաժամանակ աճեցնելով ցանկությունը: Նորարարության հաճույքն իր բնույթով ամենից ավելի է ներառել եկամտի կրճատման եղանակը: Հարունակալիկն ուսարարությունը փող արժեք, ուստի դրա ցանկությունը ծնում է ազատություն, ապրեցանկություն կամ երկուն է: Դառնալով, որքան ավելի կատարի է այս ցանկությունը, այնքան ավելի լուր կտալի հաճույքի բոլոր անմեղ աղբյուրները և կանցնի նրանց, որոնք Թշնամին արգելում է: Շարունակությունը՝ էջ 6

ԽԱՌՆԱԿՉԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԿԻՑ սեճյակում

- Տե՛ր հայր, ինչո՞ւ է հիդու-
թյան արհեստական ընդհատու-
մը մեզը համարվում, ավելին՝
նույնացվում պատմության հետ:
Ինչպիսի՞ն է եկեղեցու վերաբեր-
մունքը:

- Արարիչ Աստված Իր հավեր-
ժական իմաստությամբ այնպիսի
կարգ սահմանեց, որ մարդը
բազմաձև, եւ սերունդները շա-
րունակվեն: Երբ խոսում ենք
հիդության մասին, խոսում ենք
մարդու ծննդաբանության մա-
սին, ուստի արհեստական ընդ-
հատումը մարդու ծննդի կասե-
ցումն է: Հետեւաբար՝ արհեստա-
կան միջամտությունն այս ըն-
թացքին համարվում է մեղք, ո-
րովհետեւ Աստված Ինքն է մար-
դուն կյանք պարգևում եւ Ինքն
էլ այդ կյանքը վերցնում է: Թեեւ
ծնողներն են լույս աշխարհ բե-
րում մանկանը, բայց նրանք Ա-
րարիչը են, այլ՝ Նրա առաջին
պաշտոնյաները: Ուստի չի կարե-
լի այսպիսի նուրբ իմ ասպարեզ
մուտք գործել եւ արհեստականու-
րեն, քմահաճույքի թելադրանքով
ընդհատել հիդությունը. մեղք է:
Հետեւն ասում են, թե երեք ամ-
սական սաղմը դեռ մարդ չէ, բայց
այսպես մտածողները սխալվում
են: Ամենազոր ավանդությունը,

ՉՎԱԿԿԸ ՎԱՏԾՈՒ ՊՎՐԳԵՎՆ Է...

Մեր հյուրն է Հազար հին ՊԵՏՐՈՍԱՆԸ

որ այսօր կա եկեղեցում, Սբ Մա-
րիամ Աստվածածին մոր՝ Աննայի
հղացման տունն է. մենք կշու՛մ
ենք կենդանի եակի տոնը, եւ ոչ
ոչ չի կարող ասել, որ մեկ օրա-
կան սաղմն անձ չէ:

- Փաստորեն՝ կարո՞ղ ենք ա-
սել, որ սաղմնավորման իսկ պա-
հից հոգի է տրվում:

- Այս հարցը դարերով քն-
նարկվել է եկեղեցում՝ տարբեր
վարդապետների կողմից: Ոմանք
ասում են, որ հոգին անմիջապես
է տրվում, մյուսները՝ 40 կամ 80
օրում: Կարծիքները տարբեր են
եւ վիճելի: Բայց այսօր, կշեղով
հիշյալ տոնը, մենք ընդունում
ենք, որ մարդը մարդ է, անձնա-
վորություն՝ հղացման իսկ պա-
հից:

- Իսկ ինչո՞ւ է հիդության ար-
հեստական ընդհատումը նույ-
նացվում պատմության հետ:

- Գիտե՞ք, գիտականների ու-
սումնասիրությունները ցույց են
տվել, որ երբ ցանկանում են երե-
խային վիժեցնել, նա տագնա-
պում է, փախչում բժշկական
գործիչից: Սա միանշանակ դա-
տապարտելի երեւոյթ է, քանի
որ մայրն իր որովայնում սաա-
նում է զավակին: Սա մարդաս-
պանության տարա-
տեսակներից մեկն
է. յուրաքանչյուր
մեղք ունի իր տա-
րատեսակը:
Կարեւոր է նաեւ,
որ մայրը հիդու-
թյան ողջ ընթաց-
քում հոգ տանի իր
պտղի ներդաշնակ
աճի, զարգացման
համար՝ հաճելի ե-
րաժշտություն լսե-
լով, նրա հետ խոսե-
լով, որովհետեւ
պտուղն Աստծու
հրաշքն է, որը չի
կարելի ոչնչացնել:
- Երբ երեխան
ծնվում, սակայն դժ-
բախտ պատահարի
կամ հիվանդության
պատճառով մահա-
նում է, միեւնոյն
է, ծնողները ստապա-

հում են նրա պատկերը, սակայն
հիդության արհեստական ընդ-
հատման դեպքում այդպես չէ,
քանի որ ծնողներն իրենց զավա-
կին չեն տեսել: Արդյո՞ք մեծ տա-
բերություն կա այստեղ:

- Շատ մեծ տարբերություն
կա, քանի որ մարդը մարդ է:

- Իսկ խղճի խայթի հանգա-
մանը:

- Այստեղ ամեն մարդ յուրովի
է վերլուծում իրավիճակը: Մար-
դիկ տարբեր կերպ են մտածում:
Ոմանք թթացնում են իրենց խիղ-
ճը՝ մտածելով, որ լույս աշխարհ
չեկածը մարդ չէր: Միևնույն դա
այդպես չէ: Մարդու խիղճը միշտ
տանջելու է իրեն, հանգիստ չի
տալու: Ծնողներն Արարչի առա-
ջին պաշտոնյաներն են. նրանց
միջոցով Աստված մարդ է ստեղ-
ծում եւ աշխարհ ուղարկում:

- Եվսն ՇՆՆոց գրքում ասում
է. «Մարդ ծնեցի Աստծու գորու-
թյամբ», այսինքն՝ ոչ իմ գորու-
թյամբ. ես մեկ կարելու հանգա-
մանը:

- Այո՞: Եվ սա պիտի հասկա-
նան եւ ընդունեն բոլոր ծնողնե-
րը՝ փառք տալով Աստծուն՝ ի-
րենց զավակ պարգևելու հա-
մար:

- Ցավալի է, որ օրենքով էլ չի
պատժվում այս երեւոյթը:

- Որքան գիտե՞մ, մեր պետու-
թյունն օրենքով արգելել է հիդու-
թյան արհեստական ընդհատու-
մը, բայց գիտե՞ք՝ օրենքը տկարա-
նում է այն դեպքերում, երբ ար-
հեստական ընդհատում պիտի
արվի ոչ թե ծնողի քմահաճույ-
քով, այլ առողջական որոշ խն-
դիրներով պայմանավորված, օ-
րինակ՝ երբ հիդությունը վտա-
գում է մոր կյանքը...

Նաեւ կշե՛մ, «կանցանկալի»
երեխա չի կարող լինել, ինչպես
ասում են վիժեցման գնացող
ծնողները: Անցանկալի իրենք
են, իրենց պի՛ծ արարեց, իրենց
ընթացքը: Եթե չիսպիկները
մտածում են հնարավորին քիչ
երեխա ունենալու մասին, ապա
մեր մայրերի խնդիրն այսօր պի-
տի լինի շատ զավակներ ունե-
լալը, որովհետեւ մենք պիտի շա-
տանանք: Եթե մենք կարողա-

նանք թու՛նե այն չար մայրերի
ծեռքը, ովքեր իրենց զավակնե-
րին կամենում են սպանել որո-
վայնում, սա կնպաստի ազգի
բազմաձևության:

- Երբեմն ծնողները պատճա-
ռաբանում են, որ չեն կարող ես
մեկ երեխա ունենալ, որովհետեւ
չեն կարող հոգալ նրա կարիքնե-
րը, պահել նրան՝ ըստ արժանի-
ւոյի:

- Ամուսնացյալները պարտա-
վոր են զսպվածություն ունենալ,
որպեսզի նման խնդրի առջեւ
կանգնեն: Սբ Պողոս առաքյալը
խորհուրդ է տալիս ամուսիննե-
րին փոխադարձ համաձայնու-
թյամբ միմյանցից հեռու մնալ:
Չավակն Աստծու պարգևն է: Մեր
պապերն ասում էին, որ Աստված
զավակի հետ նաեւ հաջողու-
թյուն է ուղարկում: Եվ այդպես էլ
եղել է: Միայն է, երբ զավակները
նախատում են ծնողներին՝ ասե-
լով. «Ինչո՞ւ եք այդքան շատ զա-
վակներ ունեցել»: Սա անմիտ
խոսակցություն է: Կյանք պար-
գեղողն Աստվածն է: Հետաքրքիր
գաղտնիություն կա ծննդաբա-
նության մեջ: Մեկ օրական զա-
վակի գոյության մասին ծնողնե-
րը երբեք չեն իմանում, այլ
միայն՝ մեկ ամիս հետո: Շատ
ծնողներ փափագում են գեթ մեկ
զավակ ունենալ, բայց չեն ունե-
նում. ինչ միջոցների, բուժումնե-
րի ասեք դիմում են, սակայն՝ ա-
պարդուն: Պետք է մարդու մտա-
ծողությունն առողջ լինի, ծնող

պիտի մտածի, որ ինքն իր բաժնի
հաջեց կտա իր զավակին՝ վերջի-
կիս ամեն կերպ պահելով: Ծնո-
ղական սերը սրբություն է: Երու-
նաղենի Սբ Հարություն տաճա-
րում՝ հայոց բաժնում, մի մեծ սր-
բապատկեր կա՝ հետեւյալ գրու-
թյամբ. «Յիշատակ բարի ծնո-
ղաց»: Չար ծնո՞ղ է կա: Այո՞, կա՛:
Նա է, ով իր զավակին գրկում է
կանցից: Իսկ բարի ծնողը, Աստ-
ծու առաջ խոնարհվելով, իր զա-
վակի ծնունդով եղանակաւում է,
նրանով գործաւում: Անհնարին
բարձրութենն ու լեռները կիտ-
նարիվեն, անհնարին արգելքնե-
րը կվերանան, Աստված ամեն
բան կհարթի, կարելուրը, որ
ծնողները հույսով, հավատով եւ
սիրով լցված լինեն... Թող Աստ-
ված պարգևի, որ բոլոր ծնոդ-
ներն այսպիսին լինեն:

- Ասացե՛ք, որ օրենքով չի
պատժվում արքայ գործողը,
բայց կա Աստծու դատաստանի
հանգամանքը: Մարդու խիղճը
կարող է ողջ կյանքում տանջել:
Ինչպե՞ս է թավալում այս մեղքը:

- Ինչպես մտացած մեղքերը,
նախ պետք է զղջալ, փոշմանել
գործած հանցանքի համար,
գնալ քահանայի մոտ եւ խոստու-
կանել, «մեղա» ասել եւ քահա-
նային ստանալ մեղքերի թողու-
թյուն, որից հետո կընջվի խղճի
խարանը, եթե մարդն այլեւս
չկրկնի այդ իրեշավոր արարքը:

Հյուրընկալեց
Սեւեղա հԱՉԱՏՐՅԱՆԸ

Քլալվ ԼՈՒԻՍ

Սկիզբը՝ էջ 5

Այսպիսով՝ «այդ նույն իհն բա-
նի» հանդեպ արարափն աճեցնե-
լով՝ մենք վերջին ժամանակնե-
րում արվեստները պակաս
վտանգավոր են դարձրել մեզ
համար, քան երբեք: Այժմ ար-
վեստի գործիչներին՝ թե՛ «ցած-
րակարգ» են թե՛ «բարձրա-
կարգ», հավասարապես ամեն օր
հրապուրում են վավաշտուու-
թյան, անբանականության, դա-
ժանության եւ հպարտության
թարմ, եւ դե՛ռ թարմ, չափազան-
ցությունները: Վերջապես, նորա-
րարության ցանկությունն անփո-
խարխելի է, եթե մենք պետք է
ծնենք նորածնությունները:

Նորածնության գործածու-
թյունը մտավոր առումով նրա
համար է, որ մարդկանց ուշադ-
րությունը շեղի նրանց իրական
վտանգներից: Մենք յուրաքան-
չյուր սերնդի նորածնության ճիչ
ուղղորդում ենք այն մոլորությու-
նների դեմ, որոնց վտանգին այդ
սերունդն ամենաքիչն է ենթարկւ-
մ, եւ նրա ուշադրությունն ուղղում

դեպի այն առաքնությունը, որն
ամենամոտն է այն մոլորությանը,
որը մենք ջանում ենք սովորա-
կան դարձնել: Խաղի նպատակն
է այնպես անել, որ մարդիկ չորե-
ղեղի ժամանակ կրակմարիչնե-
րով վազեն այս ու այն կողմ, եւ
բոլորը նավակի այն հատվածում
կուտակվեն, որն արդեն համա-
կար յուզվում է: Այսպիսով մենք
նորածն ենք դարձնում ոգեշնչու-
թյան վտանգների բացահայտու-
մը հենց այն պահին, երբ բոլոր
մարդիկ իսկապես աշխարհիկ ու
մեղկ են դառնում: Մի դար հետո,
երբ մենք իսկապես նրանց բոլո-
րին բալյոնական եւ զգացմունք-
ներից հարթած ենք դարձնում,
նորածնության ճիչն ուղղվում է
արդեն անզամ «հասկանալու»
վտանգների դեմ: Դաժան սե-
րունքները հսկիչ են կարգվում
զգացմունքայնության դեմ, ան-
պատասխանատու եւ ծուլ սե-
րունքները՝ օրինավորության, ա-
նառանգները՝ մաքրամոլության:
Եվ երբ բոլոր մարդիկ իսկապես
շտապում են դառնալ ստրուկ

կամ բռնակալ, մենք գլխավոր ա-
հագրող ուժը դարձնում ենք ա-
զատականությունը:

Բայց ամենամեծ հաղթանակն
այն է, որ «այդ նույն իհն բանի»
հանդեպ արարափը վերածում ենք
փիլիսոփայության, որպեսզի
մտավոր հիմնարկությունն առաջ
բերի կամքի ապակաւում: Այս-
տեղ է, որ ժամանակակից եվրո-

պական մտքի ընդհանուր եվրոյու-
ցին կամ պատմական քննություն
(մասամբ մեր աշխատանքը) մե-
ծամիս տափակություններ է սի-
րում: Ինչպես տեսնում եմ, գործը-
ղության առաջարկված ընթաց-
քից եկելով՝ Նա ցանկանում է, որ
մարդիկ շատ պարզ հարցեր
տան. «Դա արդա՞ր է», «դա պար-
կե՞շտ է», «դա հնարավոր է»: Ու-
րեմն, եթե մենք կարողանանք
այնպես անել, որ մարդիկ հարց-
նեն. «Դա համապատասխա՞ն է
մեր ժամանակի ընդհանուր ըն-
թացքին», «դա առաջադիմակա՞ն
է, թե՛ հետադիմակա՞ն», «դա այն-
պիսի՞ն է, ինչպիսին ենթադրում
է պատմությունը», նրանք կարիա-
նարին կարելու հարցերը: Եվ
այն հարցերը, որ նրանք տալիս
են, իհարկե չունեն պատասխան:
Որովհետեւ նրանք չգիտեն ապա-
գան, իսկ ապագայի ինչպիսին լի-
նելը մեծապես կախված է հենց
այն ընտրություններից, որոնք
կատարելու համար նրանք այժմ
դիմում են ապագայի օգնությա-

նը: Արդյունքում, մինչ նրանց
միջոցը պատվում է այս վակուու-
մում, մենք ավելի մեծ հնարավո-
րություն ենք ստանում ներս տո-
նալու տափակություններ է սի-
րում: Ինչպես տեսնում եմ, գործը-
ղության առաջարկված ընթաց-
քից եկելով՝ Նա ցանկանում է, որ
մարդիկ շատ պարզ հարցեր
տան. «Դա արդա՞ր է», «դա պար-
կե՞շտ է», «դա հնարավոր է»: Ու-
րեմն, եթե մենք կարողանանք
այնպես անել, որ մարդիկ հարց-
նեն. «Դա համապատասխա՞ն է
մեր ժամանակի ընդհանուր ըն-
թացքին», «դա առաջադիմակա՞ն
է, թե՛ հետադիմակա՞ն», «դա այն-
պիսի՞ն է, ինչպիսին ենթադրում
է պատմությունը», նրանք կարիա-
նարին կարելու հարցերը: Եվ
այն հարցերը, որ նրանք տալիս
են, իհարկե չունեն պատասխան:
Որովհետեւ նրանք չգիտեն ապա-
գան, իսկ ապագայի ինչպիսին լի-
նելը մեծապես կախված է հենց
այն ընտրություններից, որոնք
կատարելու համար նրանք այժմ
դիմում են ապագայի օգնությա-

Քո սիրտանոց բերի՝
ԽԱՐՆԱԿԻՉ
Շարունակելի
Սևեղանից թարգմանություն՝
Ս. Ս. Ի.

ԽԱՐՆԱԿԻՉԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

1991

1991 թ. անկախության հռչակումից կարճ ժամանակ անց Հայաստանի Հանրապետության ստացավ միջազգային ճանաչում, և ամիսից-ամիս Եռնամուխ եղավ պետական-քաղաքական, սոցիալ-տնտեսական, մշակութային, ինչպես նաեւ ռազմական բնագավառների շինարարությանը: Այդ տարիներին հատկապես կարեւորվեց բանակի դերը՝ Արցախում և Հայաստանի ասիմիլանտերում սատարող ճակատների գործողությունների պատճառով: Ազգային պետության անվտանգության և անկախության պահպանման ընթացիցը մարտունակ բանակի ստեղծումն էր:

Հայոց բանակի ստեղծման ու պատմությունն անցկացվողներն կապված են Արցախի ազատագրական պայքարի, հայոց անկախ պետականության վերահաստատման հետ և սկիզբ են առնում 1988 թ. փետրվարյան դաշտերով: Այդ ժամանակ, ի պատասխան Արցախի բնակչության՝ Հայաստանի միանալու կամքի օրինակյա դրսևորման, արդեջեանական իշխանությունները զորեղեցին բռնության ճանապարհ: 1988 թ. փետրվարից մինչև 1992 թ., հայ-արդեջեանական ծայրաստիճան պոված հաւաքեղությունների պայմաններում, Հայաստանի և Արցախի բնակչության անվտանգության ապահովման համար տարբայրաւոր ստեղծվում էին եղբայրապահ-կամավորական զինաւորականներ, որոնք հիմք դարձան հետագայում հայոց բանակի կազմավորման համար:

1990 թ. օգոստոսի 23-ի ԱՄԿ-ականության հռչակագրով իրավաբանական հոգեբանական հետևանքներ են բացվում ազգային բանական ստեղծելի համար: 1991 թ. ՀՀ կառավարության որոշմամբ Նախարարների խորհրդի առընթերս ստեղծվեց Պաշտպանության պետական

Այր՝, նա հեղինակ է «Հայրեն», «Հայոց լեզու» բաժանատեղծու-
թյունների, «Արա Գեղեցիկ» ող-
բերգույան, բայց նաև նա հեղի-
ն էր նապատով երկերի՝ ողու-
կած Անդրանիկի և ազգային
չափ ալ սրբությունների դեմ: ՌԴ
պետ է մահից առաջ ի մի տրե-
րդ գրական կյանքի սրբամ-
բանությունը և է՛րբ, եթե ոչ հենց
վերջի գրքի առթիվ:

Գրեց նաև էմիլը՝ «Գրայտ-
սարեն» մեխախոսականի փո-
խարեն: Երկուսն էլ տուրը
ն տալիս մի բանաստեղծի, ով օգ-
ն էր իրենց ոտքի կանգնելու
գրական ճակատարհի. էմիլի
համար Հայրենը՝ «գրական ու-
սուցիչ» էր, գրականության նե-
ղանի ընթացքի հոգատար կազ-
մակերպիչ», հասուն է միկնել
«Այս Անդրանիկ Չորպապարի»,

Նույնվարի 28-ը՝ Նայոց քանակի օր

Կոմիտեն հիմք է դառնում հետագայում Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության ստեղծման համար: 1992 թ. հունվարի 28-ին կառավարության ընդունում է «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության մասին» պատմական որոշումը, որով փաստորեն ազդարարվում է հայոց ազգային բանակի ստեղծման մասին:

1992թ. մայիսին ՀՀ պաշտպանության հասխարհաբյուրությունը հանրապետության տարածքում իրականացնում է առաջին գործադիր՝ հինգ ղեկավար ժամկետային զինծառայությանը Հայաստանում: 1992-1993 թթ. երկրպագահամարմինը գործողություններ է թափանցիկ կազմակերպում, մարտունակ ու կարգապահ բանակ, որի կանոնադրով գործադիրավորումները, գործադիրները, սպայական կազմը, սպանազինությանն ու ռազմական տեխնիկան ձեռավորում են խորհրդային բանակի հիմքի վրա:

1992 թ. հունիսից 1994 թ. հու-
նիսն ընկած ժամանակաշրջա-
նում իր կողմից՝ ընթանալով իր բա-
նալային իրազեկվածքի և անվտան-
գման, կրա խրախուսման ամպլագ-
ման գործընթացը, մյուս կողմից՝
Հայաստանը և Արցախը փաստոր-
նե գտնվում էին Ադրբեջանի
կողմից չհայտարարված պատե-
րածի պայքարների և, նորաս-
տեր թանաքային կազմավորմե-
ններ մասնակցում էին այդ պայ-
տարոված պատերազմական
գործողություններին: Հայոց կո-
րուստեր թանկան արդեն 1992-
թվականից տանում է իր առաջին
հաթթանակները: Ադրբեջանա-
կան մարտական ուժերի և ռազ-
մական տեխնիկայի, զենքի ո զի-
նամյետի գերակշռությունը կը

պատեցնում հայկական բանակի հաջորդությունները։ Մինչե 1994-ին ը. մայիսը հայկական բանակի մի շարք փայլուն հաղթանակներից հետո Արցախյան իշխանությունները մայիսի 16-ին ստիպված են լինում Ֆալատսանի հետ կնքել հրադադարի մասին համաձայնագիր։ 1994 թվականի մայիսից Արցախյան երես հաստատված հրադադարի պայմաններում մինչև այսօր շարունակվում է բանակաշինության գործընթացը։ Այս օրնացցում, արդեն խաղաղ պայմաններում, երկրի իշխանությունները հնարավորություն ստացան ուշադրություն դարձնելու հատկապես բանակի ներքին խնդիրներին։

Ներքին: Հայոց բանակն աստիճանաբար գլխավոր և ժամանակակից ռազմական տեխնիկայով, ձեռք է բերում սպառազինության ևոր տեսակներ, ամրասկզուրով իր նյութատեխնիկական բազան: Բազմաթիվ միջոցառումներին շնորհիվ հայկական բանակին աստիճանաբար դարձում է տարածաշրջանում հզոր ուժ եւ ամուրկապովարում անկախ Հայաստանի սահմանները:

Հայկական զինված ուժերի
հիմնադրման առաջին իսկ օրե-
րից դաշնակցային եւ գործընկե-

րային հարաբերությունները են հաստատվել բարեկամ երկրների զինված ուժերի հետ: Առկա էին հեղթի նշանակալիություն ունի դաշ-
նակցային հարաբերությունների
հաստատումը Ռուսաստանի
Հայշտոլթյան հետ: Ընդլայնվում է
ազգային համագործակցու-
թյունը Ֆուխստատի և Հիլա-
ստաի, ինչպես նաև՝ գործունե
դառնում չիումները ԱՄՆ-ի հետ:
Հարաբերություններ են հա-
տատվել նաև ԱՆՏՈՒ-ի հետ, 1994-
թ. Հայաստանը միացել է ԱՆՏՈՒ-ի
«Գործընկերություն հանուն խա-
ղաղության» ծրագրին, իսկ 1995-
թվականից՝ եվրամիությունի
գործընկերության խորհրդին:

Հունվարի 28-ը՝ որպես Հայոց բանակի օր, պաշտոնապես առաջին անգամ նշվեց 2002 թ. կիր օրը հանրապետության դեմակարգության մասնակցության անցկացվեցին տոնական նշաբլի միջոցառումներ, որոնք սկսվեցին ՀՀ պաշտոնառության նախարարությունում արգելափակված հանդիպումով կազմակերպվեց: Այն թվեցեց ՀՀ նախագահի 2002 թ. հունվարի 28-ի հրամանագրի ընթերցմամբ, որով ՀՀ զինված ուժերին հանձնվեց մարտական որոշ որպես

գինկոկապան պատուի, փառքի և արհուրթյան խորհրդի, անհատականության ընթացքում Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ս. Անտալյան Յայոց Կաթողիկոսին օրհնել մարտուկան որոշ: ՀՀ Անխաղաղի հրաժանագրով ու խուրմ գինձառաժողովեր, սպանել ու թաղաքաճակատան անձինք պարգեատարվեցին պետական պարգևներով, շքանշաններով, մեդալներով, հուշանշաններով, պատվոգրերով, թանկարժեք կերտներով:

Տնտեսական միջոցառումները կազմակերպվում են ամեն տարի: Ճիշտ է՝ հունվարի 28-ը՝ որպես Հայոց բանակի օր, առաջին անգամ նշվել է 2002-թ., սակայն արդեն իսկ դարձել է մի հրաշալի ավանդույթ, որը միայն զինվորականներին, այլ վերաբերում, այլ դարձավ լայն ժողովրդականություն վայելող, սիրված ու թափան տոն:

Հիրավի, Հայոց բանակի օրը տոն է ոչ միայն զինվորականների, այլև ողջ հայ ժողովրդի համար, որովհետև որտեղ բանակն ու ժողովուրդը միասին են, որտեղ, Սմբատ Շահազիզի խոսքերով, «ստրկ կորն, ազգ միաբան են, ազատ կամքով ու խղճով», այնտեղ հաղթանակներ, խաղաղ ու ստեղծագործ, առաջադաժա կյանք կա:

Հայոց բաժանվեց ծնունդ առավ Արցախյան երեսփոխարենները բոլոր, Հայաստանի սահմանների պաշտպանական մարտերում, ուրիշ շարունակությունը եղան հանուն հավաքի ու հայրենիքի պատմության մեջ մեր ժողովրդի մղած բոլոր մարտերի: Հայ գիւն- լորի հայրենի պաշտպանությամբ, հավատով ու սիրով վերականգն- վեց հայաց պետականությունը, ուր մշտապես գործվող պիտի լի- նի ս. Վարդանի պատգամով՝ եր- բեք «արիության ու քաջությա- ն վատություն չխառնես»:

Գայանե ԱՆՏՈՆՅԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱՊԱՏՈՒՄԸ ՆՈՐ
ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌՋԵԿ

«Անք Եւթյան» (Գ. Էմին, «Մաշ-տոցից միևէւ մեր օրերը», 1984, էջ 189): Այս երկու գրախոսութիւնն էլ, կրկնում ենք, տուրք են, քանի որ հեռու են ճիշտ գնահատականներէն և սոսկ սրբագրում են նրա 1937 թվականի վարդը:

Յիս սերնդից ողջ երևաւ Վաղարշակ Նորենցը, ով 1960-ականների հայ գրականության բնութագրական կողմը համարում է ստեղծագործական խիզախությամբ վերականգնված այն ավանդը, որ դադար եր առել Չարենցի «Գիւցը ճանապարհի»-ի»։ «Վերջին տասնամյակում մեր

գրականությունն սկսեց զբաղվել մեր ժողովրդի պատմական ճակատագրով, նրա ամենամոտ անցյալի այնպիսի հարցերով, որ մինչ այդ «արգելված գոտի էին» գրողներին համար» (ՍԳ, 1967, թիվ 4, էջ 106):

Շիրազի փառքն ու հիշակն այս հարցում նրանից առաջ էին ընկել, որովհետև նա մշտապես բորբոջ պահեց ժողովրդի հայրենասիրական տրամադրությունները: Պաշտոնական մամուլում անընդհատ քննադատվելով՝ նա ապակիներ էր ժողովրդի սիրուն, եւ ո՛ր ժողովուրդն որսմանն էր

Արևակ, ո՛ր ինքը՝ ժողովրդին: Շի-
րազգ ինքը՝ ռոպեղե անախապա-
կություն, դարձեալ այդպէսեան
ընթացի խորիքայնաշուն ու երե-
ւոյթ: Ժողովուրդը մատուցե-
ցուց տալիս Արևակ, հպարտանա-
լով ներկայումս, եւ Շիրազե-
արժանի էր այդ վաշտերմուն-
քին: Դրա վայելչութիւնը շատ
էր խոսքիւ. «Ի՞նչ գրական ու-
սուցիչը եղել է եւ է ժողովուրդը:
<...>: Բաւանաստիճի գորովութեան
անկեղծություն եւ <...>: Բաւա-
ստեղծին իրամայրը Արև պիտո՞ւ
է, իսկ այդ պիտոը պատկանա՞ւ
Ժողովրդին» (Հօղեղեն եւ ա-
նակը եւս, եւ եղովով եւ հրեղեն),
ԱԳ, 1971, թիվ 6, էջ 17-19):

Հայրենասիրական քնադե-
րության մեջ կը նոր ուղղություն
բերեց Անու Սահյանը։ Բուն հայ
րենասիրական բանաստեղծու-
թյունները բացի՝ այդ բնույթի
նաեւ քնաշխարհի նկիրված
նրա շատ այլ գործեր։ Բն ղան-
խարհի հայրենասիրություն է՝
ամբողջությամբ ներծծված հայրենի
երկրի համուխոտով։ Այս տեսա-
կետից շատ ուշագրավ է նրա
«Հայաստանի երգերի մեջ»
(1962) ժողովածուն։ Գրքի կա-
պակցությամբ հիառւած ղաւ-
թանը հաները նկավ «Ճանապարհ
շիր վատանկով» գրախոսու-

թյա՞մք եւ բաւաստութիւնք նմա-
նեցեղէ Կկտէլ Բաղնիկի հետ: Ըստ
Հովթայի՝ Սահյանը գալիս է հայոց
բաւաստութեան ծախսին եւ դասակա-
նա պոգտեալի յօկնքնե-
րից: Եւ նշում է նաեւ մեկ այլ
ընդհանրություն. «Հայրենի
քաջասիրի մասին համո Սա-
հյան գրած բաւաստութե-
րությունն ինչ-որ ներքին հարա-
պատգանքն ունեն ռուս մեծ բա-
ւաստող Սերգէյ Եսենկինի հետ»
(Վ. Հովթայ, «Եանրակշիռ վաս-
տակը», ԳԹ, 1962, թիվ 30, 27
հոկտիսի):

Սափյանի հայրենասիրությունը «Լաիրյան դպար բարդի» (1958) գրքի կապակցությամբ բարձր է գնահատվում նաեւ Մա հարին (ԳԳ, 1959, թիվ 7)։

Ինքը՝ Սափյանը, դեպի բնաշ խափին, տոհմիկ հազարամյակ ներդր հաստատված հայրենի արժեքները գեպ՝ անընդհատ կրկնելով՝ «Արկեստր ժողովուր ինն է», եւ մանրամասնելով իր սկզբունքները (տե՛ս ՍԳ, 1966, թիվ 3)։ Այստեղից հետեւյալ դի տարվունը՝ «Սափյանի» «Զարափ ներք» հայ պոեզիայի լուր, տո ցիալիստական շրջանի հայկա նականությունը բացահայտող գր քերթի» (Վ. Մսացականյան, «Հիկն ու լուրը ո՛րն է», ՍԳ, 1968, թիվ 9, էջ 140)։

Հայրենասիրական գրականությունն իր մի ուղղվածությամբ խորանում էր դեպի պատմություն՝ ստեղծելով լավ կամ վատ պատմավեպեր:

Շարունակությունը՝ էջ 8

ՀՈԳԵՎՈՐ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ՈՐՊԵՍ ՄԱՐԴԱԿՈՒԹՅԱՆ ԹՐԿՈՒԹՅԱՆ ԱՆԹՈՒՆԱՐԻՆԵԼԻ ՄԻՋՈՑ

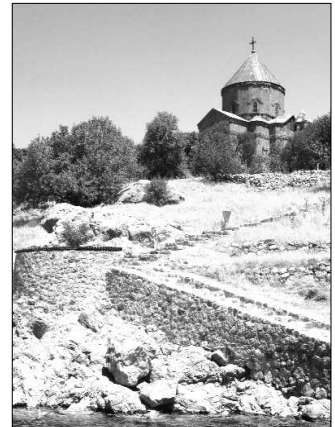
Հոգեւոր կրթությունը եւ դաստիարակությունը հոյժ կարեւոր նշանակություն ունեն մարդ արարածի բարոյական արժեքահամակարգի ձեւավորման գործում: Այս ճշմարտության մասին քաջատեղյակ էին դեռեւս վաղնջական ժամանակներում, երբ մարդիկ աստվածություններ էին ստեղծում՝ կարգավորելու համար իրենց համայնքային կամ տոհմային կյանքի նորմերը՝ ըստ իրենց գիտակցական ընկալումների: Հեթանոսության պատմությունն իմացող յուրաքանչյուր անձ հավանաբար կփաստի, որ մարդիկ այդ ժամանակներում տակավին բավականին հեռու էին բարոյական վեժ արժեքներից եւ հումանիստական համոզմունքներից: Թերեւս սխալված չենք լինի, եթե ասենք, որ հեթանոսական դարաշրջանում մարդ արարած ավելի շատ առաջնորդվում էր կենդանական աշխարհի օրենքներով, քան մարդասիրական սկզբունքներով: Թերեւս նույնպէս չքաջատեղյակ միշտ ճիշտ էր, իսկ թույլը՝ սխալ: Ղաերերի ընթացքում մարդկության անընդունալ մի մասը գիտակցեց, որ դա բնավ էլ այդպէս չէ: Ցանկացած բարբարոս եւ ոճրագործ կարող է լինել ավելի գործը՝ իրեն շրջապատողների համեմատությամբ, սակայն դա բացարձակապէս չի վկայում նրա իրավացիության մասին:

Եվ ահա մարդկությունը թեւակոխեց քրիստոնեության ժամանակաշրջան, երբ աստիճանաբար սկսեց փոխվել մարդկության արժեքահամակարգը: Մի կողմ թողնե-

լով եկեղեցական ու կրոնական ընկալումներն ու քրիստոնեական վարդապետության փիլիսոփայական ու աստվածաշնորհական ուղեւորները՝ գոտ բարոյական մտաւէժության տեսակետից ասենք, որ Աստուծո Որդին աշխարհ եկավ, որպէսզի զսպի մարդկանց կենդանական բնագոյները, հորդորի նրանց գիտակցել, որ իրենց իրենց զարգացման մակարդակով վեր են կանգնած կենդանական աշխարհի մյուս ներկայացուցիչներից, հետեւաբար պետք է ուղղորդվեն ոչ այնքան բնագոյներով, որքան բանականության օրենքներով եւ ճշմարիտ բարոյաէթիկական նորմերով: Միայն այս եղանակով կարելի էր մարդկության կյանքը քառասային վիճակից բերել հասցնել կանոնավորված վիճակի:

Եվ սակայն...
Թեւեւ քրիստոնյա քարոզիչները մոտ երկու հազարամյակ աշխարհով մեկ տարածում են քրիստոնեության վեժ գաղափարները, սակայն մարդկությանը տակավին չի հաջողվել լիովին բարոյապետ մեղրագործվել եւ վերջնականապէս մտնել մարդկային կերպարի մեջ: Ամբողջ հիմնավորելու համար բավական է հիշել վերջին երկու հազարամյակների համաշխարհային պատմությունը. ինչպէս գիտենք, այս ժամանակաշրջանում տեղի են ունեցել բազում մեծ ու փոքր պատերազմներ, հեղափոխություններ եւ նույնիսկ ցեղասպանություններ: Ամենազարմանալի, թերեւս, այն է, որ նշված վայրագությունների առնվազն մի մասի հեղինակը

կամ մասնակիցը եղել են այնպիսի էթնիկ խմբեր, որոնք իրենց վարդապետական համակարգի կողմ են հռչակել: Եթե քրիստոնեություն ընդունած ազգերն իրենց թույլ են տալիս նման բարբարոսություններ գործել, ապա ի՞նչ կարող ենք ասել այն ազգերի մասին, որոնք առհասարակ քրիստոնեություն չեն դաժանում: Այստեղ հարկ է հիշել իսլամադավանների մասին, ովքեր իրենց կրոնական պարտքն են համարում մինչեւ վերջ մարտնչել այնպիսիների կամ, ինչպէս իրենք են ասում, «անհավատների» դէմ՝ ընդհուպ մինչեւ վերջիններիս լիակատար ոչնչացումը: Իրականում ցանկացած կրոն դավանող մարդ ու ժողովուրդ պետք է մեկընդմիջտ հասկանան, որ մարդկությունը, հատկապէս ներկայիս համաշխարհային գլոբալացման պայմաններում, հետզհետեւ մեկ միասնական ընտանիք է դարձել՝ անկախ հավատից, ռասայական կամ ազգային պատկանելությունից, քաղաքական համոզմունքներից եւ այլ տարբերություններից: Ցավոք, աշխարհում այժմ էլ կան միլիոնավոր մարդիկ, ովքեր դեռեւս չեն գիտակցել վերջ նշված ճշմարտությունը: Միայն խաղաղ համակեցության կանոններով եւ հանդուրժողականության օրենքներով ապրող մարդիկ են ազգերը կարող են իրապէս առաջադնել ու քաղաքակիրթ կոչվել: Ցավով պետք է փաստել, որ աշխարհում ներկայումս գոյություն ունեցող էթնիկ խմբերից շատ քչերին կարելի է հանդուրժողական եւ քաղաքակիրթ համարել, հետեւաբար քրիստոնյա քարոզիչները տակավին շատ մեծ անելիքներ ունեն մարդկության բարոյական մաքրագործման ճանապարհին: Անհրաժեշտ է կրկին դեմքով շրջվել դեպի Աստված, վերհիշել եւ մեր գիտակցության մեջ ամրագրել նրա պատվիրանները: Միայն այս եղանակով մարդկությունը կարող է գտնել փրկության ուղին, դուրս գալ այն ճգնաժամային իրավիճակներից, որոնցում նա հայտնվել է արդի ժամանակներում: Ի պայծառ ամփոփում՝ ավելորդ չի լինի հիշատակել Ռեթնավոր Արեւելքում տեղի ունեցող արյունալի իրադարձությունները, որոնց գոհն են դարձել հազարավոր քրիստոնյաներ, որոնց մասն են կազմում նաեւ հայերը: Մերձավոր Արեւելքի եղեռնական դեպքերը ցայտուն կերպով վկայում են մարդկային էության անկատարության եւ մարդկանց հոգեւոր սնանկության մասին, որոնց դեմ հարկ է օր առաջ անգիշուժ պայքար սկսել հնարավոր բոլոր ուղիներով եւ միջոցներով: Իհարկէ խոսքն այս-

տեղ այն ուղիների ու միջոցների մասին եւ, որոնք չեն հակասում օրինականության եւ ճշմարիտ բարոյական սկզբունքներին: Այդ ուղիներից հիմնականը, անշուշտ, մարդկության եւ հատկապէս մատաղ սերունդի հոգեւոր-գաղափարական կրթության եւ դաստիարակության ապահովումն է, ինչպէս նաեւ ճշմարիտ բարոյաէթիկական իդեալների եւ արժեքների մեծամասշտաբ ու հետեւողական քարոզն աշխարհի բոլոր ծայրերում՝ հատկապէս այնտեղ, որտեղ մարդիկ ավելի շատ են օտարվել մարդասիրության նորմերից եւ քաղաքակրթության օրենքներից: Անկախ ինչպիսիք հոգեւոր կրթության եւ դաստիարակությունը մարդկային գիտակցության վրա ներագործելու այն եղանակներից են, որոնք չեն կարող խկոյնեցնել բերել իրենց բաղձալի պտուղները: Դրա համար լուրջագույն աշխատանք են տեսական ժամանակ եւ պահանջվում, սակայն որքան էլ դժվար լինի մարդկության հոգեւոր-գաղափարական դաստիարակության գործը, միեւնոյն է, այն պետք է անկասելիորեն կանգնի կոչվի, եթե իհարկէ մենք ցանկանում ենք, որ մարդկային ցեղը շարունակի էր կանոնավոր գոյությունը: Շեղումը բարոյական նորմերից մարդկության անխուսափելիորեն տանելու է դեպի ինքնադժգոյն, իսկ ոչ մի բանական մարդ չի կարող նման բան հանդուրժել եւ ամեն կերպ ընդդիմանալու եւ դրան:

Տիգրան ՄԱՐԿՈՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. թեկնածու

ՔԱՅՐԵՆԱՊԱՏՈՒՄԸ ՆՈՐ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐՁԵՎ

Սկիզբը՝ էջ 7

Պատմության կենդանացման ձեւերից մեկը միջնադարյան կենցաղի վերադարձությունն էր, երբ ոչ թե հերոսն էր ուրիշի գործոնը, այլ միջապայքը, մեծուրրը: Այս տեսակետից հիշարժան է Վիգեն Կենյունյանի արձակը՝ «Գիրք պանդխտության» (1959), «Գիրք լինելության» (1966), «Գիրք գրող» (1978):

Պ. Սեւակը գրախոսել է նրա «Գիրք պանդխտության» հատորը (ԳԹ, 1959, թիվ 46, 13 նոյեմբերի), ինչի դեմ սուր է ճռճել Գ. Արսլանը (ՍԳ, 1960, թիվ 3): Ի՞նչ կայեցական էր զարգացում Սեւակը: Ըստ նրա՝ «Կենցաղային... պատմական որեւէ կոնկրետ նյութ չի ներթափանց գեղարվեստական մշակման, ան տեղեւծում է այդ նյութը» մնալով պատմական հողի վրա եւ պատմության շրջանակներից մեջ: «...»: Նա պատմությունից չի վերցնում նույնիսկ նրա պատարտադր ունիթը - ինչն է սարքում մի փոքրիկ խաղուկ՝ մի վառելախոլովի, որ մինչեւ Վ. Կենյունյանը չի նկատվել որեւէ մեկից» (Վ, 47): Դա պատմության պայմանական, բայց իրատեսություն ներթափանցող միջավայր է, ինչպէս իր

հերոսներն են՝ մագաղաթի էջերին անաւուն, երբեմն սոսկ ակնարկված, բայց իրական՝ որպէս ձեռագիր ծաղկող, կաշի քերթող, վաճառի մշակ, գուսան ու բանաստեղծ...: Սեւակը ճիշտ է նկատում, որ անգամ բառապաշարի մեջ կենցաղային «խուսափել է մոդեռնացման վաճառից»՝ մնալով իր միջավայրի, իր ժամանակի ու իր բառապաշարի մեջ: Սա աննկատ հայրենասիրություն է, երբ անհայտության միջից վերստեղծվում են ներկայացվում է հայրենիքի մի կենդանի մանրանկար: «Հայրենասիրությունը հայ գրողի մոտ հանդես է գալիս ոչ որպէս տակնապիսի դժգոյն, այլ որպէս աշխարհայացք, որպէս գաղափարախոսություն» (ՎԻ, 327): Սա ուսանող Պարույր Սեւակն է 1945 թվականին եւ այս միտքը հայտնի է Վարուժանի պոեզիայի առիթով: Նույն տեղում նաեւ այսպիսի ձեւակերպում է արել. «Թեմայի հարցը նաեւ ձեւի հարց է» (ՎԻ, 366):

Այս ամենը լիակատար դրսեւորում ունեցավ Սեւակի ամբողջ ստեղծագործության մեջ: Այս տեսակետից հայրենասիրական քննադատության մի մեծ հաղթա-

նակ էր նրա «Անլույսի գանգալատուն» պոեմը (1958), ինչը դարձավ լայն քննարկման առարկա: Գրախոսություններով, առանձին հոդվածներով, ելույթներով հանդես եկան Սուրեն Աղաբաբյանը, Էդվարդ Թովմյանը, Գուրգեն Մահարին, Սերգեյ Սարխիսյանը, Վարդապետ Գևորգյանը եւ ուրիշներ: Աղաբաբյանը գրում է. «Անլույսը Վ. Սեւակի պոեմի մեջ կիրառված որոշ սկզբունքների ազգակցական կապը հայ պոեզիայի ավանդության հետ»՝ Լաւրեյա-ցուց միջեւ Սիւմանթո, Գողթան երգիչներից միջեւ ետմիջնադարյան ժողովուրդների երգերը» (Ս. Աղաբաբյան, «Ոգեւորություն եւ վարպետություն», ԳԹ, 1959, թիվ 52, 25 դեկտեմբեր):

Մահարին «Անլույսի գանգալատուն» պոեմը համարում է բարձր նվաճում, ինչը հեղինակին իրավունք է տալիս հանդես գալու պահանջների դիրքերից: Խոսքը Սեւակի «Տեղայն պահանջում է» հոդվածի մասին է, ինչի էլ արձագանքում է Մահարին (Գ. Մահարի, «Ամբողջ ծայրով», ԳԹ, 1960, թիվ 21, 20 մայիս): Սա նշանակում էր հայրենասիրական պոեզիան բարձրացնել մի նոր աստիճանի: Մահարին

«Անլույսի գանգալատունը» համարում է «լայնահուն գետ, մեծ ընդհանրացման երկ, ինչի մեջ Կոմիտասի կերպարը դարձել է խորհուրդ եւ խորհրդանշան» (ՍԳ 1961, թիվ 9, էջ 149):

Շարունակելու
Դավիթ ՂԱՏՈՐՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ՔԱՅԱՍԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ

Հիմնադիր՝

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին
Հրատարակիչ՝
«Զորից Զոր» Հայաստան
թերթի խմբագրություն

Գլխավոր խմբագիր՝

Աստղիկ Ստամբոլյան
Գրանցման վկայական՝ 624
Խմբագրության հասցեն՝
Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածին

Հեռախոս՝ 517197

Էլ. փոստ՝ qh@etchmiadzin.am
astghikstam@gmail.com

web կայք՝

kh-tert.livejournal.com
krishayas.wordpress.com
Ստոր. տպագր. 16.1.2015 թ.

Տպագրանք՝ 2100
Գինը՝ 50 դրամ